

Формування кадрів для інноваційного розвитку як стратегічна мета вищої школи

Пономарьов О. С.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотації:

Розглянуто проблеми кадрового забезпечення для інноваційного розвитку. Його формування має розглядатися як одне з найважливіших завдань вищої школи. Показано напрямки розробки та впровадження інноваційної парадигми освіти. Вона передбачає гнучку систему цілей і змісту освіти. Інноваційний розвиток передбачає істотну зміну підходів до природокористування. Інноваційний шлях розвитку має стати основою національної ідеї та її сприйняття і прийняття суспільною свідомістю. Подолання глибокої системної кризи можливе тільки на шляху розробки і реалізації ефективної стратегії інноваційного розвитку.

Пономарев А.С. Формирование кадров для инновационного развития как стратегическая цель высшей школы. Рассмотрены проблемы кадрового обеспечения для инновационного развития. Его формирование должно рассматриваться как одна из важнейших задач высшей школы. Показаны направления разработки и внедрения инновационной парадигмы образования. Она предусматривает гибкую систему целей и содержания образования. Инновационное развитие предусматривает важное изменение подходов к природопользованию. Инновационный путь развития должен стать основой национальной идеи и ее восприятие и принятие общественным сознанием. Преодоление глубокого системного кризиса возможно только по пути разработки и реализации эффективной стратегии инновационного развития.

Ponomarev A.S. Forming frames for innovative development as a strategic target of high school. The problems of the skilled providing are considered for innovative development. His forming must be examined as one of major tasks of higher school. Directions of development and introduction of innovative paradigm of education are outlined. It foresees the flexible system of aims and maintenance of education. Innovative development is foreseen by the important change of going near nature management. The innovative way of development must become basis of national idea and its perception and acceptance public consciousness. Overcoming of deep system crisis is possible only on the way of development and realization of effective strategy of innovative development.

Ключові слова:

інноваційний розвиток, кадрове забезпечення, вища школа.

инновационное развитие, кадровое обеспечение, высшая школа.

innovative development, skilled providing, high school.

Вступ

Сьогодні вже загально визнано, що людська цивілізація вступила у принципово новий етап своєї історії. Серед його визначень вживають такі атрибути, як інформаційний, постіндустріальний, постісторія тощо. Кожне з них тією чи іншою мірою характеризує певний аспект характеру сучасного суспільства, однак не дає змоги системно охопити його всю його складну суперечливу сутність. А без цього неможливі формування і реалізація ефективного подолання глибокої кризи, яку переживає Україна в суспільно-політичній, соціально-економічній і духовній сферах і успішне подолання якої є неодмінною умовою її відродження і виходу на траєкторію сталого розвитку. Отже, важливою проблемою соціальної філософії і філософії освіти є визначення сутності сучасного глобального розвитку. М. М. Гуревичов зі співавторами називає його інноваційним і вважає, що він трансформується у світовий тип світового розвитку. На їх переконання, «його особливостями є глобальний характер, який охоплює не тільки всі сфери життєдіяльності людини і суспільства, а й систему життєвих цінностей та ідеалів, прискорена розробка і практичне використання нових високих технологій на основі результатів наукових досліджень, в тому числі наукових відкриттів» [1, с. 3].

Однак цей тип світового розвитку полягає не тільки в інноваційному характері продуктивних сил суспільства, а й у появі нових суспільних, в тому числі виробничих відносин, насамперед інноваційного підходу до управління соціальними системами. Успішна ж реалізація можливостей, які відкриває інноваційний розвиток, і раціональне використання його переваг вимагає надійного кадрового забезпечення. Це не просто висококомпетентні фахівці, а й люди, яким притаманний інноваційний характер мислення. Завдяки цьому вони

з розумінням сприймають появу інновацій, швидко адаптуються до них, максимально ефективно впроваджують і самі прагнуть творити інновації.

Зв'язок проблеми з актуальними теоретичними і прикладними питаннями цілком очевидний і зумовлений відсутністю системного підходу навіть до визначення цілей і характеру освіти інноваційної доби, не говорячи вже про її зміст і застосовувані засоби та ефективні педагогічні технології. Практично не існує й надійних розробок та рекомендацій, спрямованих на належне формування і розвиток у студентів не просто інноваційного мислення, а інноваційної свідомості, того духу, який перетворював би їх на справжніх інноваторів. На жаль, самі ідеї інноваційної освіти ще не набули необхідного усвідомлення у представників педагогічної теорії, освітньої практики та у керівництва галузі. В той же час, як це часто трапляється в нашому житті, поняття «інноваційні педагогічні технології» не тільки набуло поширення в освітянському середовищі, а й стало модним. При цьому часто його вживають, не розуміючи глибинної сутності та змісту. І ця обставина стала ще одною спонукою до написання цієї статті.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Сьогодні чи не найважливішим завданням і стратегічною метою вищої школи стає підготовка кадрового забезпечення для інноваційного розвитку і відповідна перебудова навчально-виховного процесу на основі принципово нової освітньої парадигми. Тому однією з найактуальніших, вкрай важливих і відповідальних проблем теорії і практики педагогіки вищої школи і постає розробка та впровадження інноваційної парадигми освіти, яка б передбачала гнучку систему цілей і змісту освіти, а її логіка ґрунтувалася на адаптивному їх пристосуванні до реалій і вимог суспільства, на випереджальному характері відносно його потреб в умовах інноваційного розвитку.

Результати дослідження.

Цілком очевидно, що генезис, становлення та успішне функціонування системи інноваційної освіти являтиме собою тривалий і досить складний, вкрай суперечливий і навіть болючий процес. Адже він вимагатиме рішучої зміни мислення науково-педагогічного складу вищої школи, оволодіння ним сучасною філософією освіти, формування чіткої психологічної спрямованості на педагогічну діяльність. І головне, кожному його представникові має бути притаманна не просто ідеологія інноваційності і стратегічне бачення шляхів і напрямків науково-технічного прогресу, а інноваційний спосіб самого буття, в тому числі і здійснення ним своєї професійної діяльності.

Від успішного розв'язання цієї проблеми визначальною мірою буде залежати сама можливість ефективного здійснення поставленого завдання з формування належного кадрового забезпечення інноваційного розвитку. Сам же цей розвиток, його темп, ритм і характер, швидкість і якість використання його результатів для поліпшення життя широких верств населення, перш за все для вирішення проблем бідності, істотною мірою визначаються тим, хто продукуватиме інновації та хто впроваджуватиме їх у соціальну практику. Цілком очевидно, що інноваційний тип світового розвитку має об'єктивний характер, і його не можна ні уникнути, ні «скасувати», однак характер його здійснення і, головне, його реалізації в кожній конкретній країні, в кожній соціальній системі залежить переважно від того, наскільки він забезпечений кадрами інноваторів. Це стосується не тільки професійних управлінських кадрів для всієї ієрархічної системи управління, а й кожного виконавця на кожному робочому місці.

Російський дослідник М. Карпенко у зв'язку з цим цілком справедливо зазначає, що «постіндустріальне суспільство надзвичайно зацікавлене в тому, щоб його громадяни були здатні самостійно і активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до умов життя, що змінилися». Вчений підкреслює, що «в наш час практично всі розвинені країни світу усвідомили необхідність реформування своїх систем освіти, з тим щоб у центрі уваги перебувала пізнавальна діяльність того, хто навчається, тобто процес пізнання, а не викладання, як це було до цих пір при традиційному навчанні». Не можна не погодитися і з його твердженням про те, що при реалізації цієї інноваційної ідеї «перед вищою освітою відкриваються нові горизонти, пов'язані з інноваційними технологіями, які сприяють накопиченню величезних масивів нових знань та їх стрімкому поширенню» [2, с. 93].

Для того, щоб система освіти успішно змогла виконати свої завдання з високоякісної підготовки дійсно інноваційно мислячих фахівців, їй необхідно виходити з фундаментального принципу, сформульованого свого часу ще К. Д. Ушинським: для того, щоб виховати людину у всіх відношеннях, необхідно взяти її у всіх відношеннях. Тому, на наше глибоке переконання, логіка освіти інноваційної доби має виходити з ідей аналітичної педагогіки, коли на кожному етапі навчально-виховного процесу його цілі узгоджуються

з досягнутими результатами і реальними можливостями кожної людини. Ось чому зовсім не випадково відомий американський педагог і фахівець у галузі філософії освіти Рон Міллер запропонував холістичний підхід до організації освіти, який ґрунтується на цілісному сприйнятті особистості студента.

Розвиваючи це положення, одна з найбільш продуктивних українських дослідників актуальних проблем сучасної педагогіки С. О. Сисоєва вірно підкреслює, що «у сучасній світовій і вітчизняній педагогічній теорії і практиці все більше беруть на озброєння холістичний підхід до освіти, основною ідеєю якого є концентрація уваги педагога на цілісній особистості людини, на розвитку не тільки її інтелекту, громадянськості, почуття відповідальності за власні дії, а й духовності, емоцій, естетичних смаків, творчих задатків і можливостей розвитку» [3, с. 90].

Належне використання можливостей і переваг інноваційного розвитку істотною мірою залежить від інтелектуальної еліти кожного суспільства, насамперед від представників науково-технічної і творчої інтелігенції та системи управління. Адже перші забезпечують матеріальні, а другі – духовні передумови цього розвитку, в той час як треті створюють умови для їх реалізації. Динамізм сучасного життя не дозволяє нікому привласнювати собі монополію на приналежність до еліти суспільства. Адже вкрай небезпечно, коли люди, що зупинилися у своєму професійному і особистісному розвитку, втрачають моральне право вважатися елітою і стають істотним гальмом на шляху інноваційного розвитку суспільства і впровадження його результатів у практику індивідуального і суспільного життя й діяльності людей.

Для ілюстрації цієї думки доречно навести думку таких авторитетних вітчизняних фахівців з соціальної філософії і філософії освіти, як В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський та М. І. Михальченко. Вони підкреслюють, що «процес суспільного розвитку, частиною якого є процес формування і зміни еліт, можна характеризувати і як вертикальну, і як горизонтальну мобільність. Варто зауважити, що ці процеси є близькими, але не однорядковими. Якщо процес розвитку політичної еліти наголошує на аспекті політичного розвитку з особистісної і групової токи зору, коли характеризується вплив активнішої частини населення – еліти на владу, на діяльність мас, в цілому на політичне життя, то поняття «мобільність» більше за обсягом і охоплює не тільки один з аспектів політичного розвитку, а весь процес зародження, становлення, функціонування суспільства (стагнація, згасання, застій тощо), переміщення людей в сферах матеріального і духовного виробництва» [4, с. 75].

Ось таку еліту і має формувати із своїх вихованців вища школа. Без неї не варто розраховувати на саму можливість успішного подолання системної кризи, яку переживає наша країна, на розробку і реалізацію національної стратегії інноваційного розвитку. Однак слід звернути й на те, що згадані автори говорять не тільки про формування, а й про зміну еліт. Адже в умовах інноваційного розвитку швидкі зміни виробничих і соціальних технологій зумовлюють необхід-

ність відповідних змін технологій управління, гнучку адаптацію фахівців до нових реалій і активну участь у створенні інновацій та їх впровадженні в суспільну практику. Через суперечливу ж природу людини її задоволення досягнутим рівнем життя і добробуту у неї може виникати певний опір інноваціям. Тому далеко не кожний фахівець і керівник здатні до відповідної адаптації і тому настає час, коли вони перестають відповідати високим критеріям еліти, що вимагає своєчасної їх зміни.

Це стає надзвичайно актуальним для науково-технічної сфери, в якій безпосередньо створюються інновації. Тим більш, що, як справедливо вказує С. У. Гончаренко, «на превеликий жаль, нині в науковому житті країни склалася така ситуація, коли різні посади в «управлінні» наукою захоплюють саме крикливі невігласи й часто саме від них значною мірою залежить розв'язання питань розвитку тієї чи іншої науки в Україні». Він спеціально підкреслює, що «саме низька компетентність чиновників від науки є однією з головних причин жалюгідного становища української науки» [5, с. 6]. А без розвитку науки, в тому числі фундаментальної і соціально-гуманітарної, без впровадження її досягнень в освіту і виробництво неможливо і сподіватися на те, що перехід України до інноваційної стратегії розвитку відбудеться в найближчі 5 – 10 років. А тим часом наше технологічне відставання від провідних країн світу зростатиме, і надолужити його буде ще більш важко.

У зв'язку з цим істотного значення набуває робота і впровадження в освітню практику інноваційних педагогічних технологій. Їхня інноваційність має полягати не у використанні новомодних дистанційних курсів, при яких студенти отримують електронні тексти лекцій, які аж ніяк і ніколи не зможуть замінити живого спілкування з викладачем, впливу його особистості на формування майбутніх фахівців. Інноваційність освіти означає швидку і своєчасну узгодженість її змісту з результатами наукових досліджень. Однак цього недостатньо, її інноваційність передбачає використання ефективних методик викладання і досягнень психолого-педагогічної науки, спрямованих на підвищення рівня розуміння студентами навчального матеріалу, а також на максимальне використання їх пізнавальних можливостей.

Тому вважаємо надзвичайно актуальною думку С. С. Єрмакова щодо того, що «серед найважливіших питань сучасності, які впродовж всієї своєї історії вирішувала наука, одне з центральних місць займали проблеми достовірності знання і можливості матеріалізації його в реальне життя. Але для цього людині завжди важливо було знати, які пізнавальні можливості вона має в своєму розпорядженні, чи здатна вона виробити адекватне знання, що дозволило б їй запропонувати новий варіант узагальнення фактичного матеріалу або повідати про новий метод дослідження різних аспектів дійсності» [6, с. 51]. В умовах інноваційного розвитку кожний фахівець має не тільки отримати необхідну систему професійних знань і умінь у сфері своєї діяльності, а й оволодіти методами самостійного добування нових знань і формування нових

умінь. Тому так важливо розробляти нові ефективні методи пізнання, розуміння і верифікації достовірності знань й дослідження різних аспектів дійсності, про що пише вчений.

Однією з особливостей науки і наукового знання є його інваріантність відносно морально-етичних і життєво-ціннісних аспектів людського буття. Іншими словами, наукові досягнення і результати досліджень можуть бути використані (і дійсно використовуються) як для блага людини і людства, так і для завдання їм значної шкоди, навіть для знищення людей та руйнування надбань матеріальної і духовної культури. Освіта ж, зміст якої ґрунтується на результатах наукових досліджень, навпаки, одним із своїх основних завдань визначає формування в учнів студентів загальнолюдських, гуманістичних життєвих цілей і цінностей, прищеплення їм чіткої системи морально-етичних принципів і переконань.

Належне розв'язання цього завдання набуває особливої важливості в умовах суспільного розвитку на інноваційних засадах, коли від моральності фахівця-інноватора істотно залежатимуть характер цього розвитку та його результати. Сформованість у нього почуття особистої відповідальності перед Богом, людьми і своєю совістю за можливі наслідки його рішень і дій виступає певним гальмуючим чинником моральнісного характеру, який стримувати можливість використання нових виробів і технологій, здатних завдати шкоди людині, суспільству чи навколишньому природному середовищу.

Ідеї і міркування, викладені у цій статті, автор прагнув тією чи іншою мірою використовувати протягом кількох десятиліть в навчально-виховному процесі при викладанні студентам Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» різних навчальних дисциплін як фундаментального і спеціального характеру, так і соціально-гуманітарної спрямованості. Насамперед це стосується вивчення майбутніми інженерами та економістами курсу психології управління та слухачами магістерських програм з адміністративного менеджменту курсів з філософії управління та з управлінських технологій, а також майбутніх магістрів з педагогіки вищої школи курсів з філософії освіти і методики викладання загальноінженерних дисциплін. Особливе місце у цій діяльності посідає вивчення оригінального авторського курсу «Соціально-психологічне забезпечення стратегічного управління» для студентів спеціальності «Управління проектами».

Набутий досвід переконливо свідчить про те, що студенти завжди з цікавістю і задоволенням вивчають такі дисципліни. Вони беруть активну участь в обговоренні складних проблем сучасності, відверто висловлюють думку, що їм бракує знань світоглядного характеру, здатності інноваційно мислити і діяти. Майбутні фахівці вважають, що, на жаль, їм не викладають дисциплін з методології і логіки професійної діяльності, недостатньо дають знань з ділової етики і психології міжособистісного спілкування. На їх думку, курс філософії є занадто абстрактним, він зовсім не враховує характерних особливостей їхньої

спеціальності, не розкриває її світоглядні та ціннісні аспекти, не орієнтує на оволодіння професійною культурою.

Висновки.

Виконані дослідження та експериментальна перевірка їх теоретичних положень в навчально-виховного процесу дозволяють дійти таких висновків.

По-перше, суспільство вступило у принципово новий етап своєї історії, який, по суті, являє собою інноваційний тип світового розвитку, оскільки він органічно поєднує прискорення науково-технічного прогресу і використання високих технологій з глобалізацією світогосподарських і культурних зв'язків та інформатизацією буквально всіх сфер суспільного життя.

По-друге, інноваційний розвиток передбачає істотну зміну підходів до природокористування з метою гармонізації відносин людини і суспільства з навколишнім природним середовищем, забезпечення нормальної можливості для життя і діяльності прийдешніх поколінь. В результаті цього більш чітко формуються життєві цілі й цінності людей, їх морально-етичні принципи і переконання, а їх дотримання стає категоричним імперативом діяльності і поведінки, а буття набуває осмисленості.

По-третє, необхідною умовою ефективного використання можливостей і переваг, які відкриває перед нами інноваційний розвиток, виступає його належне кадрове забезпечення. Його формування має розглядатися як одне з найважливіших завдань вищої школи. Однак для успішного виконання цього завдання вкрай потрібний інноваційний підхід до організації навчально-виховного процесу на основі нової освітньої парадигми.

По-четверте, подолання глибокої системної кризи можливе тільки на шляху розробки і реалізації ефективної стратегії інноваційного розвитку, яка стає визначальною умовою соціально-економічного і духовного відродження нашої країни і дозволить їй вийти на магістральний шлях, яким ідуть сьогодні провідні економічно розвинені держави світу. Однак для цього інноваційний шлях розвитку має стати основою національної ідеї та її сприйняття і прийняття суспільною свідомістю.

Подальші дослідження будуть присвячені визначенню психолого-педагогічних умов формування і розвитку інноваційного мислення студентів, ефективних шляхів і засобів прищеплення їм готовності до успішного життя й діяльності в умовах інноваційного розвитку й до готовності самим активно творити і використовувати інновації.

Література:

1. Гуревичев М. М. Инновационный тип мирового развития: Текст лекций / М. М. Гуревичев, А. С. Пономарев, А. Г. Романовский. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2010. – 86 с.
2. Карпенко М. Новая парадигма образования XXI века / М. Карпенко // Высшее образование в России. – 2007. – № 4. – С. 93-97.
3. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: Монографія / Світлана Олександрівна Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.
4. Губерський Л. В. Культура. Особистість. Ідеологія: Методолого-світоглядний аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.
5. Гончаренко С. У. І насамперед – прикладна наука / Семен Устинович Гончаренко. – Хмельницький: ХГПІ, 2003. – 20 с.
6. Єрмаков С. С. Методологічний аналіз проблем дисертаційних досліджень / Сергій Сидорович Єрмаков // Філософія і сучасність. – 2008. – Вип. 1. – С. 51-56.

Надійшла до редакції 23.03.2010р.
Пономарьов Олександр Семенович
palex37@ukr.net